

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्सुवर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सुवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्- (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि श्लोकां यन्ति पृथ्यैव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता महित्वना। देवं सवितुः प्र सुव यज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्। ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्वायत्रवर्तनि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे-
ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारि- (३)

रसि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिरसि त्वया वयः सधस्थ आग्निः शंकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदस्त आधाय सविता बिभ्रदभिरः हिरण्ययीम्। तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वत्॥ (४)

इद्यज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामंगुष्णत्रशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। प्रतूतं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथाः रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू। अग्निं भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजैवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्व- (५)

त्रेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूति-

रभ्यानि कृण्वन्। पूष्णा स्युजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेद्यग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवैदाः। अनु सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तताना। आगत्य वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते।
अग्निं सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिनपृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्।
भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्माऽन्तरिक्षं
समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ (७)

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विणोदा वाजिन्। वयं स्याम
सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स
लोकं सुकृतं पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निं सुवो रुहाणा अधि नार्क उत्तमे। अपो
देवीरुपं सृज मधुमतीरयक्ष्मायं प्रजाभ्यः। तासां स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः।
जिघर्म्य- (८)

ग्निं मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वा। पृथुं तिरश्चा वयंसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नं
रभसं विदानम्। आ त्वा जिघर्मे वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृह्यद्वर्णो
अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जरहृषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निरुह्य न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि
दाशुषे। परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः।
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां
नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतुर्वन्मर्यस्य तिष्ठ जिघर्मे भेत्तारं विश्वं॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाऽग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं
प्रजाभ्योऽहिंसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपां पृष्ठमसि सप्रथां
उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानं मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व।
शर्म च स्थो (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वंसाथां भर्तमग्निं पुरीष्यम्। सं वंसाथां

सुवर्विदां समीची उरंसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तुमजस्रमिह। पुरीष्योऽसि
विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो
विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनुञ्जयं
रणेरणे। सीदं होतः स्व उं लोके चिंकित्वाभ्यासादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान्
हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा
असदथ्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। सः सीदस्व महा
असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्। जनिष्वा हि जेन्यो
अग्ने अह्नां हितो हितेष्वरूपो वनेषु। दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निरहोता नि पसादा
यजीयान्॥ (१३)

स्य ईधे शोचस्व सुमविशतिश्च॥

[३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां यश्चरति प्राणथेन तस्मै
च देवि वषडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने
विश्वरूपं सं व्ययस्व विभावसो। उदुं तिष्ठ स्वध्वरावां नो देव्या कृपा। दृशे च भासा
बृहता सुशुक्निराग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्व ऊ पु णं ऊतये तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो वाजंस्य सनिता
यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे। स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः
शिशुः परि तमांस्युक्तः प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो भव वीङ्मङ्ग आशुर्भव
वाज्यवन्। पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः। शिवो भव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो माऽन्तरिक्षं मा
वनस्पतीन्। प्रेतुं वाजी कनिक्रदन्नानदद्वासंभः पत्वा। भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा।
रासंभो वां कनिक्रदथ्सुयुक्तो वृषणा रथे। स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाऽग्निं
वृषणं भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्र आ याहि (१६)

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्।

व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो अपं दुर्मतिः हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेन
पुष्पावतीः सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नः सधस्थमासदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥

[४]

वि पाजंसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि
स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणांय
चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम
वो यस्य क्षयाय जिन्वथा। आपो जनयथा च नः। मित्रः (१८)

सः सृज्यं पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्।
अयक्ष्मायं त्वा सः सृजामि प्रजाभ्यः। विश्वं त्वा देवा वैश्वानराः सः सृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्यं पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे। तेषां भानुरजस इच्छुक्रो
देवेषु रोचते। सः सृष्टां वसुभी रुद्रेधीरैः कर्मण्या मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली
करोतु (१९)

ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा तुभ्यमदिते मह ओखां
दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं
बिभर्तु गर्भं आ। मुखस्य शिरोंऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण
छन्दसाऽङ्गिरस्वत्पृथिव्यांसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमस्या-
(२०)

दित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्वौरंसि विश्वं त्वा देवा वैश्वानराः
कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विशोऽसि ध्रुवाऽसि धारया मयि प्रजाः रायस्पोषं
गोपत्यः सुवीर्यः सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु
पाङ्केन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नयै। तां पुत्रेभ्यः
सम्प्रायच्छुददितिः श्रपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥

[५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वं त्वा देवा

वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदिन्द्रंस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुंस्त्वा
 धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदैव्यावती पृथिव्याः
 सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीर्- (२२)

देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वद्धतूखे धिषणांस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः
 पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
 ऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
 ऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रैतामुखां पचैषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै।
 अभीमां (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवंसा पृथिवीम्। मित्रस्य चरषणीधृतः श्रवो
 देवस्य सानसिम्। द्युमं चित्रश्रवस्तमम्। देवस्त्वां सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत
 शक्त्या। अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्।
 वसवस्त्वाऽऽच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वाऽऽच्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा-
 ऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाऽऽच्छन्दन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
 आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पत्नीरिमा१ रुद्रास्त्वाऽऽच्छन्दन्त्वेकाग्रवि१शतिथं॥ [६]

समांस्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या। सं दिव्येन दीदिहि
 रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः। सं चेध्यस्वांग्रे प्र च बोधयेन्मुचं तिष्ठ महते
 सौभगाय। मा च रिषदुपसत्ता तै अग्रे ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्रे वृणते
 ब्राह्मणा इमे शिवो अग्रे (२५)

सुवरणे भवा नः। सपत्न्या नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्रे
 अग्निं धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्रे सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता
 वर्धतां ते अनिष्टतः। क्षत्रेणाग्रे स्वायुः स१ रभस्व मित्रेणाग्रे मित्रधेये यतस्व। सजातानां
 मध्यमस्था एधि राज्ञामग्रे विह्व्यो दीदिहीह। अति (२६)

निहो अति स्निधोऽत्यर्चित्तिमत्यरातिमग्रे। विश्वा ह्यग्रे दुरिता सहस्वाथास्मभ्य१
 सहवीरा१ रयिं दाः। अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टतो विराडग्रे क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा
 आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिर्द्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते सवितर्बोधयेन्१

संशितं चिह्नसन्तरां स० शिंशाधि। वर्धयैनं महते सौभगाय (२७)

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुश्चः।
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्रे भिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो
ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्रेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीऽप्यग्रेः। द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः।
तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे
प्रीणानो नराशंसौ अग्रे। सुकृद्देवः संविता विश्ववारः। अच्छायमैति शवसा घृतेनैडानो
वह्निर्ममसा। अग्निऽसुचौ अध्वरेषु प्रयथ्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्रेः स - (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते
अग्रेः। उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता।
इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्रेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः
स्विष्टिम्। तिस्रो देवीर्बहिरिदं सन्दन्तिवडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीरम्। रायस्पोषं वि प्यंतु
नाभिर्मस्मे। वनस्पतेऽव सृजा रराणस्त्वना देवेषु। अग्निरहव्यं शमिता सूदयाति। अग्रे
स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्। हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्या- (३१)

मुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो
बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा
यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा
विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सहा- (३२)

ऽऽहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम। यं क्रन्दसी अवसा
तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा
विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो
विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्व- (३३)

मायन्दक्षं दधाना जूनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जूनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्याः सह विश्वत्तुम्बिः शशः॥

[८]

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मतो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो द॥ह॥स्व वीडयस्व सु। अम्बं धृष्णु वीरयस्वा- (३५)

ऽग्निश्चेदं करिष्यथः। द॥ह॥स्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृताऽसि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रेतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते परि ददाम्यभित्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रबो होता वरेण्यः। सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवराः अभ्या (३६)

तर। यत्राहमस्मि ताः अंवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहाऽऽ गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः। सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखाये सदने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भवा शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्विः शतिश्रं॥

[९]

यदग्ने यानि कानि चाऽऽ ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिदं घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्या। यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्या। रात्रिः रात्रिमप्रयावं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम। नाभां (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्निः रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरं मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुर्गणा उता ये स्तेना ये च तस्करास्ताऽस्ते अग्नेऽपि दधाम्यास्यै। द॥ष्ट्राभ्यां मलिमूञ्जम्यैस्तस्कराः उता हनूभ्याऽस्तेनान्भगवस्ताऽस्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु मलिम्वः स्तेनास्तस्करा

वने। ये (३९)

कक्षेष्वायवस्ताऽस्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तं मस्मसा कुरु। सशितं मे ब्रह्म सशितं वीर्यं बलम्। सशितं क्षत्रं जिष्णुं यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषां बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वाः अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौहुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निर्मृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः। विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे। वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाऽस्यङ्गानि धिष्णिष्याः शफा यजूंषि नाम। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पत॥ (४२)

नाभा वने येन यामि क्षामा रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इदेवेषु गच्छति। सोम यास्ते मयोभुवं ऊतयः सन्ति दाशुषे। तामिर्नोऽविता भवा अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या ते धामानि। तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा दैव्ये जनैर्दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता। (४३)

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनांगसः। चोदयित्री सूनृतांनां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती। पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्। ग्राभिरच्छिद्रः शरणः सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यः सत्। पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजः सनोतु नः। शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरु रुचक्रिरे सदः। विष्णुर्यद्वावद्वर्षणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे

भरध्वम्। ये सहा॑सि॒ सहसा॑ सह॑न्ते (४५)

रेज॑न्ते अग्रे पृथि॒वी म॒खेभ्यः॑। विश्वे॑ दे॒वा विश्वे॑ दे॒वाः। द्यावा॑ नः पृथि॒वी इ॒मं सि॒ध्मम॑द्य
दि॒विस्पृ॑शम्। य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ यच्छताम्। प्र पू॒र्वजे॑ पि॒तरा॑ नव्य॑सीभिर्गी॒र्भिः कृ॑णुध्व॒ः स॒दने॑
ऋ॒तस्य॑। आ नो॑ द्यावापृथि॒वी दैव्ये॑न॒ जने॑न यातं॒ महि॑ वां वरू॒थम्। अ॒ग्नि॒ः स्तोमे॑न
बो॒धय॑ समिधा॒नो अम॑र्त्यम्। ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स ह॑व्य॒वाडम॑र्त्य उ॒शि॒गदू॑तश्चनो॒हितः।
अ॒ग्नि॒र्धिया॑ समृ॑ण्वति। शं नो॑ भवन्तु॒ वाजे॑वाजे॥ (४६)

पूरुष॒त्वता॑ य॒ज्ञत॑न्ते अ॒न्यत्स॑ह॑न्ते चनो॒हितोऽद्यै॑ च॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒ह्णं दे॒वस्य॑ सन्ते वि पा॒जसा॑ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकृ॑तिं यद॑ग्ने॒ यान्य॑ग्ने॒ यं य॒ज्ञमे॑का॒दश॑॥११॥

यु॒ञ्जानो॑ व॒र्म च॑ स्य आ॒दि॒त्यास्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वा॑ अ॒हं प॒द्व॒त्वारि॑शत्॥४६॥

यु॒ञ्जानो॑ वा॒जेवा॑जे॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥४-१॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गांयत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः सम्ञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वाऽऽयुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं (३)

वि मध्यमः श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्टमधि श्रया। अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषाऽऽऽगात्। अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्भान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्या - (४)

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे। तस्यास्त्वहं हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदतसद्व्योमसदजा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिपथोऽंश च॥ [१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा

अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्या ते अग्रे त्रेधा त्रयाणि विद्या ते सद्य विभृतं पुरुत्रा। विद्या ते नाम परमं गुहा यद्विद्या तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तनृचक्षा ईधे दिवो अग्र ऊधत्र। तृतीयं त्वा (६)

रजंसि तस्थिवाः समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुनां भात्यन्तः। उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि। इयति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्तेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः। यस्तै अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्रे। प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने। प्रियः सूर्ये प्रियो अग्रा भवात्युज्जातेन भिनददुञ्जनित्वैः। त्वामग्रे यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वन्तुः। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेन द्यौरजनयत्सुरेताः॥ (९)

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदुं त्वा विश्वे देवा अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्रे ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विभानुभिर्भासन्मा हिःसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतेर्बाधयतातिथिम्। आ (१०)

ऽस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरु पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत भस्मैतथ्स्योने कृणुध्वः सुरभावुं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीमतिव पुत्रं बिभृता स्वैनम्। अप्स्वग्रे सधिष्ठव (११)

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो

विश्वस्य भूतस्याग्रे गर्भो अपामंसि। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्रे। सृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्रे। शेषे मातुर्यथोपस्थे-
उन्तरस्याः शिवतमः। पुनरूर्जा (१२)

नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्रिया विश्वतस्परि। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसंवः समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मर्हिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीर्यति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्रे। स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥

[३]

अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै। अग्रेभस्मास्यग्रेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयं सो अग्रियस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरं वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिः ससवान्स्थस्तूयसे जातवेदः। अग्रे दिवो अर्णमच्छां जिगास्यच्छां देवाः ऊचिषे धिष्ण्या ये। याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्रे यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधी- (१५)

ष्वप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थं त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्रयः प्रावणेभिः सजोषसः। जुषन्ताः हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः। इडामग्रे पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साधा स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्रे सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जान- (१६)

त्रग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्। ता अस्य सूददोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

समित्॑ सं कल्पे॑था सं स॒म्प्रियौ॑ रोचि॑ष्णू सु॒मन॑स्यमा॒नौ। इष॑मूर्ज॒मभि॑ संव॒सानौ॑ सं
वा॒ मना॑सि॒ सं व्र॑ता स॒मु चि॒त्तान्या॑करम्। अ॒ग्ने पु॒रीष्या॑धि॒पा भ॑वा त्वं नः। इष॑मूर्जं
यज॑मानाय धेहि। पु॒रीष्य॑स्त्वम॒ग्ने रयि॑मान्यु॒ष्टिमा॑ अ॒सि। शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां
योनि॑मिहासदः। भव॑तं नः स॒मन॑सौ स॒मौक॑सा- (१८)

वरे॑पसौ। मा य॒ज्ञं हि॑सिष्टं मा य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ शि॒वौ भ॑वतमद्य नः। मा॒तेव॑
पु॒त्रं पृ॑थि॒वी पु॒रीष्य॑म॒ग्निं स्वे यो॑ना॒वभा॑रुखा। तां वि॒श्वेदे॑वैर्ऋ॒तुभिः॑ संवि॒दानः प्र॒जा-
प॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा वि मु॒ञ्चतु॑। यद॒स्य पा॒रे रज॑सः शु॒क्रं ज्योति॑रजायत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॑
द्विषो॑ऽग्ने॒ वैश्वान॑र॒ स्वाहा॑। नमः॑ सु ते॒ निर्ऋ॑ते वि॒श्वरू॑पे- (१९)

ऽय॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॑तम्। य॒मेन॑ त्वं य॒म्यां संवि॑दानोत्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑येमम्। यत्ते॑
दे॒वी निर्ऋ॑तिरा ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॒ तद्वि॑ ष्या॒म्यायु॑षो न म॒ध्याद॑था
जी॒वः पि॒तुम॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रू॒र आ॒सञ्जु॑होम्येषां ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय।
भूमि॑रिति॒ त्वा जना॑ वि॒दुर्निर्ऋ॑ति- (२०)

रिति॑ त्वा॒हं परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। अ॒सुन्व॑न्त॒मय॑जमानमिच्छ॒ स्तेन॑स्येत्यां तस्कर॒स्यान्वेषि॑।
अ॒न्यम॑स्मदिच्छ॒ सा तं इ॒त्या नमो॑ देवि निर्ऋ॒ते तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः
पि॒तेव॑ पु॒त्रं द॑सये वचो॒भिः। वि॒श्वस्य॑ या जाय॑मानस्य वेद॒ शिरेः॑शि॒रः प्रति॑ स॒ूरी वि च॑ष्टे।
नि॒वेश॑नः स॒ङ्गम॑नो वसू॒नां वि॒श्वा रू॒पाभि च॑ष्टे (२१)

शर्चा॑भिः। दे॒व इ॒व स॒वि॒ता स॒त्यध॑र्मेन्द्रो न तंस्थौ स॒मरे॑ पंथीनाम्। सं व॑र॒त्रा
द॑धात॒न नि॒राहा॑वान्कृ॒णोत॑न। सि॒ञ्चाम॑हा अव॒टमु॑द्रिणं व॒यं वि॒श्वाहा॑दस्त॒मक्षि॑तम्।
निष्कृ॑ताहावमव॒टं सु॑व॒रत्र॑ सं॒पेच॑नम्। उ॒द्रिणं॑ सि॒ञ्चे अ॑क्षितम्। सी॒रां यु॒ञ्जन्ति॑ क॒वयो॑
यु॒गा वि त॑न्वते पृथ॒क्। धी॒रां दे॒वेषु॑ सु॒म॒या। यु॒नक्त॑ सी॒रा वि यु॒गा त॑नोत कृ॒ते यो॒नौ
वप॑तेह (२२)

बी॒जम्। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अ॒सन्नो॑ नेदीय॒ इत्थ॑सृ॒ण्या प॑क्वमायत्। लाङ्ग॑लं प॒र्वीर॑व॒
सु॒शेव॑ सं॒मुति॑त्सरु। उ॒दित्कृ॑षति॒ गाम॑वि प्र॒फुल्लं॑ च॒ पी॒वंरी॑म्। प्र॒स्थाव॑द्रथ॒वाहन॑म्। शु॒नं
नः फा॒ला वि त॑दन्तु भूमि॑ं शु॒नं की॒नाशा॑ अ॒भि य॑न्तु वा॒हान्। शु॒नं पर्ज॑न्यो मधु॒ना प॑योभिः
शु॒नांसी॒रा शु॒नम॑स्मासु॒ धत्त॑म्। का॒मं का॒मदु॑घे धु॒क्ष्व मि॒त्राय॑ वरु॒णाय॑ च। इन्द्रा॑या॒ग्नये॑ पू॒ष्ण

ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती
पर्यसा पिन्वमानाऽस्मान्सीते पर्यसाऽभ्याववृथ्स्व॥ (२३)

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निरङ्गतिरग्निं चण्ड इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त
च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं
कृता। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उता। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः।
ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरितं रपं- (२४)

श्रातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनं पूर्णे वो वसतिः कृता। गोभाज इत्किलासथ
यत्सुनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा ओषधीरुहस्तं आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य
नश्यति पुरा जीवगृभौ यथा। यदोषधयः सङ्गच्छन्ते राजानः समिताविवा विप्रः स
उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयं स्थ सङ्कृतीः। स्राः
पतत्रिणीः (२५)

स्थन यदामयति निष्कृता। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावता। ताः सर्वा
ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः
प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवां रपः। या- (२६)

स्तं आतस्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्ष्मं वि बाधन्तामुग्रो
मध्यमशीरिवा। साकं यक्ष्मं प्र पतं श्येनेन किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं
नश्य निहाकया। अश्वावतीं सौमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आ विंत्सि सर्वा ओषधीरस्मा
अरिष्टतातये। याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो
मुश्चन्त्वहंसः। या - (२७)

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे
सुवा। अवपतेन्तीरवदन्दिवा ओषधयः परि। यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः।
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परांगताः। इह सङ्गत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा
वो रिषत्वनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनांतुरम्। ओषधयः
सं वदन्ते सोमै न सह राज्ञा। यस्मै करोति ब्राह्मणस्तं राजन्यारयामसि॥ (२८)

रपः पतत्रिणीर्या अ०हंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥ [६]

मा नो हि०सीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः सत्यधर्मा ज्ञानं। यश्चापश्चन्द्रा
बृहतीर्जज्ञानं कस्मै देवाय हविषा विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पर्यसा सह। वपां
ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो भरामसि।
इषमूर्जमहमित आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनैः। आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि
सेदिमनि०राममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो महि० भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो
शवसा वाजमुक्थ्य दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स द०रशतस्य वपुषो वि रा०जसि पृणक्षि सान०सि० रयिम्। ऊर्जो नपाञ्जातवेदः
सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा
अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना। पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं
महिषं विश्वच०र्षणिमग्नि० सुम्राय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्ण० सप्रथस्तमं त्वा गिरा
दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचैतसं क्षयन्तु० राधसे महे। रातिं भृगूणामुशिजं
कविक्रतुं पृणक्षि सान०सि० (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत।
आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पया०सि
समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि
शवा०स्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सान०सिमैकात्रचत्वारि०शच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह। बृहस्पतिः सविता तन्म
आह पूषा माऽधात्सुकृतस्य लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्तै अर्वन्। अपां पृष्ठमसि योनि०रग्नेः
समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं मह (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः

सुरुचो वेन आवः। स बुध्निया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रौचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती रनु। ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥

[८]

ध्रुवाऽसिं ध्रुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वां समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचंस्वतीं प्रथंस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृह पृथिवी मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम्। अषाढाऽसि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्या- (३७)

ऽसि सा मां जिन्वा। मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिव रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमं (३८)

पद रू सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवी चक्षुराततम्। ध्रुवाऽसिं पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः

सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराड् (३९)

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्रे युक्त्वा हि ये तवाऽश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्त्वा हि देवहूतमा२ अश्वा२ अग्रे रथीरिवा नि होतां पूर्व्यः संदः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सश्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च। अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वां रुचे त्वा समिधं वन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारां अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट्स्मत् तीरं चत्वारि च॥ [९]

आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जन्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्। परि वृद्धि हरसा माऽभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः। इमं मा हिंसीद्विषादं पशूना२ सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः। मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञान२ संरिरस्य मध्ये। शिशुं नदीना२ हरिमद्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। अजंस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः। स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदिति विराजम्। इमं२ संमुद्रं२ शतधारमुत्सं व्यच्यमानं भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदिति जनायाग्ने मा (४३)

हिंसीः परमे व्योमन्। गव्यमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमवि जज्ञाना२ रजसः परस्मात्। मही२ साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधि जातः शोचात्पृथिव्या

उ॒त वा॑ दि॒वस्परि॑। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा व्या॒नद्व॑मग्ने॒ हेडः॑ परि॑ ते वृ॒णक्तु॑। अ॒जा ह्य॑ग्नेर॒जनि॑ष्ट
गर्भा॒थ्सा वा अ॑पश्य॒ज्जनि॑तार॒मग्नौ॑। तया॑ रोह॑माय॒न्नुप॑ मे॒ध्यास॑स्तया॒ देवा॑ दे॒वता॑मग्रं आयन्।
श॒रभ॑मा॒रण्यम॑नु॒ ते दि॒शामि॑ तेन॑ चि॒न्वान॑स्त॒नुवो॑ नि षी॑द॥ (४५)

अग्ने॒ मा हि॑सौर॒ग्ने मोष्ट॑मार॒ण्यम॑नु॒ शर॑भं नवं च॥ _____ [१०]

इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः परि॑ वा॒जेषु॑ भूष॒थः। तद्वा॑ चेति॒ प्र वी॒र्य॑म्। श॒जथ॑द्वृ॒त्रमु॑त
स॒नोति॑ वा॒जमिन्द्रा॑ यो अ॒ग्नी सह॑री स॒पर्या॑त्। इ॒रज्य॑न्ता॒ वस॑व्य॒स्य भू॑रेः सह॑स्तमा॒ सह॑सा
वा॒ज्यन्ता॑। प्र च॑र॒षणि॑भ्यः पृ॒तना॑ ह॒वेषु॑ प्र पृ॒थिव्या॑ रि॒रिचा॑थे दि॒वश्च॑। प्र सि॒न्धुभ्यः॑ प्र
गि॒रिभ्यो॑ म॒हित्वा॑ प्रेन्द्रा॑ग्नी वि॒श्वा भु॑व॒नात्य॑न्या। मरु॑तो॒ यस्य॑ हि (४६)

क्षये॑ पा॒था दि॒वो वि॑म॒हसः॑। स सु॑गो॒पात॑मो ज॒नः। यज्ञै॑र्वा य॒ज्ञवा॑हसो वि॒प्रस्य॑ वा
मती॑नाम्। मरु॑तः शृ॒णुता॑ ह॒वम्। श्रि॒यसे॑ कं भा॒नुभिः॑ स॒मि॒मिक्षि॑रे॒ ते र॒श्मिभि॑स्त ऋ॒कभिः॑
सु॒खाद॑र्यः। ते वा॒शीम॑न्त इ॒ष्मिणो॑ अ॒भौर॑वो वि॒द्रे प्रि॒यस्य॑ मा॒रुत॑स्य॒ धाम्नः॑। अ॒वं ते॒ हेड॑
उदु॑त्त॒मम्। कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑व॒दूती॑ स॒दावृ॑धः स॒खा। कया॑ शचि॑ष्ठया वृ॒ता। (४७)

को अ॒द्य यु॒ङ्क्ते॑ धु॒रि गा॑ ऋ॒तस्य॑ शि॒र्माव॑तो भा॒मिनो॑ दुर॒ह्णा॒यून्। आ॒सन्नि॑षून्-हृ॒थ्स्वसो॑
मयो॑भून् य ए॒षां भू॒त्यामृ॑णध॒त्स जी॑वात्। अग्ने॒ नया॑ऽऽ दे॒वाना॑ꣳ शं नो॑ भव॒न्तु वा॒जैवा॑जे।
अ॒प्स्व॒ग्ने स॒धिष्ट॑व॒ सौष॑धीर॒नु रु॑ध्यसे। गर्भे॑ स॒ञ्जाय॑से पु॒नः। वृषा॑ सोम द्यु॒माꣳ अ॑सि॒ वृषा॑
दे॒व वृष॑व्रतः। वृषा॒ धर्मा॑णि दधिषे। इ॒मं मे॑ वरु॒ण तत्त्वा॑ या॒मि त्वं नो॑ अग्ने॒ स त्वं नो॑
अग्ने॑॥ (४८)

हि वृ॒ता म॒ एका॑दश च॥ _____ [११]

वि॒ष्णोः क्र॒मोऽसि॑ दि॒वस्पर्य॑त्र॒पते॑ऽपै॒तु स॒मितं॑ या जा॒ता मा नो॑ हिꣳसी॒द्धवा॑ऽस्या॒दित्य॑ङ्ग॒भूमि॑न्द्रा॑ग्नी रोच॒नेका॑दश॥११॥

वि॒ष्णोर॑स्मिन् ह॒व्येति॑ त्वाऽहं धी॒तिमि॑रु॒होत्रा॑ अ॒ष्टाच॑त्वारिꣳशत्॥४८॥

वि॒ष्णोः क्र॒मोऽसि॑ स त्व॒त्रो अग्ने॑॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥४-२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अ॒पां त्वे॒मन्त्सा॒दयाम्य॒पां त्वो॒द्मन्त्सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ भस्म॑न्त्सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ ज्योति॑र्षि
सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ऽयने॑ सा॒दयाम्य॒र्णवे॑ स॒दने॑ सी॒द स॒मुद्रे॑ स॒दने॑ सी॒द स॒लिले॑ स॒दने॑ सी॒दापां॑
क्षये॑ सी॒दापा॑ः स॒र्धिषि॑ सी॒दापां॑ त्वा॒ स॒दने॑ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ स॒धस्थे॑ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒
पु॒रीषे॑ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ यो॒नौ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ पा॒थसि॑ सा॒दयामि॑ गा॒यत्री॒ छन्द॑स्त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑
जग॑ती॒ छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑ प॒ङ्क्तिश्छन्दः॑॥ (१)

यो॒नौ प॒ञ्चद॑श च॥ [१]

अ॒यं पु॒रो भुव॑स्तस्य॒ प्रा॒णो भौ॒वाय॑नो व॑स॒न्तः प्रा॑णाय॒नो गा॑य॒त्री वा॑स॒न्ती गा॑य॒त्रिये॑
गा॑य॒त्रं गा॑य॒त्रादु॑पा॒ः शु॒रुपा॑ः शो॒स्त्रिवृ॑त् त्रि॒वृत्तो॑ रथ॒न्तर॑ः रथ॒न्तरा॑द्वसि॒ष्ठ ऋ॑षिः प्र॒जा-
प॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ प्रा॒णं गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्यो॑ऽयं दक्षि॒णा वि॑श्वक॒र्मा तस्य॑ मनो॒ वैश्व॑क॒र्मणं॑
ग्री॒ष्मो मा॑न॒सस्त्रि॑ष्टु॒ग्रेष्मी॑ त्रि॒ष्टुभं॑ ऐ॒डमे॑डा॒दन्तर्या॑मो॒ऽन्तर्या॑मात् प॒ञ्चद॑शः प॒ञ्चद॑शाद्बृ॒हद्बृ॒हतो॑
भ॒रद्वा॑ज॒ ऋ॑षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ मनो॒ - (२)

गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयं प॒श्चाद्वि॑श्वव्य॒चास्तस्य॑ चक्षु॒र्वैश्व॑व्यच॒सं व॑र्षाणि॒ चाक्षु॑षाणि॒ जग॑ती
वा॒र्षी जग॑त्या॒ ऋक्ष॑म॒मृक्ष॑माच्छु॒क्रः शु॒क्रात्स॑प्तद॒शः स॑प्तद॒शाद्वैरू॑पं वैरू॒पाद्वि॑श्वमि॒त्र
ऋ॑षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ चक्षु॒र्गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्य॑ इ॒दमु॑त्तरा॒थ्सुव॑स्तस्य॒ श्रोत्र॑ः सौ॒वः
श॒रच्छौ॒त्र्यनु॑ष्टुप्छा॒रद्य॑नु॒ष्टुभः॑ स्वा॒रः स्वा॒रान्म॒न्थी म॒न्थिन॑ एकवि॒ंश एक॑वि॒ंशाद्वैरा॑जं
वैरा॑जा॒ज्जम॑दग्नि॒रऋ॑षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ (३)

त्वया॒ श्रोत्रं॑ गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒यमु॑परि॒ म॒तिस्तस्यै॑ वाङ्मा॒ती हे॑म॒न्तो वा॑च्याय॒नः
प॒ङ्क्तिर्हे॑म॒न्ती प॒ङ्क्तौ नि॒धन॑व॒न्निध॑न॒वत॑ आग्र॒यण॑ आ॒ग्रय॑णात् त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशो
त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशभ्या॑ः शा॒क्ररै॑व॒ते शा॑क्ररै॒वता॑भ्या॒ वि॑श्वक॒र्मर्षिः॑ प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒
त्वया॒ वाचं॑ गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॑॥ (४)

त्वया॒ मनो॑ ज॒मद॑ग्नि॒रऋ॑षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्रि॒ंशच्च॑॥ [२]

प्रा॒ची दि॒शां व॑स॒न्त ऋ॑तूना॒मग्नि॑दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॒णं त्रि॑वृ॒थ्सतो॑मः स॒ उ
प॒ञ्चद॑शव॒र्तनि॒स्यवि॑र्वयः॒ कृत॑मया॒नां पु॒रोवा॑तो वा॒तः सा॑न॒ग ऋ॑षिर्दक्षि॒णा दि॒शां ग्री॑ष्म

ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायांनां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वरुषा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विड् (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृत्सो वयो द्वापरोऽयांनां पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशा शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स उ त्रिणवर्तनिस्तुर्यवाङ्मय आस्कन्दोऽयांनामुत्तराद्वातो वातः प्रल ऋषिरूर्ध्वा दिशा हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्योऽभिभूरयांनां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विद्वष्टवाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥

[३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिरध्रुवाऽसि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध बहुलं सुवीरम्। (७)

अपाऽमतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपंतिमाभजन्ती सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः। स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धाऽसि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम्। (८)

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। सजूरऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर् रुद्रेः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वेदेवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्र्यै त्वा वैश्वानरायाश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रं मे श्लोकयापस्मिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥

[४]

त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पश्चाद्विर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवृत्सो वय उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽनुष्टुप्छन्दः पष्ठवाद्यो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द

ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो वयो
विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः
सिंहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विश्वकर्मा
वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो वयः पङ्क्तिश्छदिश्छन्दः॥

[५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां द॰ हतं युवम्। पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च वि
बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं भास्वतीं
सूरिमतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं द॰ हान्तरिक्षं मा
हि॰ सीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु मृह्या
स्वस्त्या छुर्दिषा (११)

शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। राज्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा
दिख्सम्राडसि प्रतीची दिख्सवराडस्युर्दीची दिगधिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं मे
पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे
पिन्वाऽऽत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥ (१२)

छुर्दिषां पिन्व षट्॥

[६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती
छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं
छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं
छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निदेवता (१३)

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवताऽऽदित्या देवता
विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धाऽसि राङ्गुवाऽसि
धरुणा य॰ त्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राङ्गुवाऽसि धरणी ध॰ त्र्यसि
धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥

[७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभिवर्तः

संवि॒शो ध॒रुण॑ एकवि॒शो व॒र्चो॑ द्वावि॒शः स॒म्भ॒रण॑स्त्रयोवि॒शो योनि॑श्चतुर्वि॒शो गर्भाः॑
पञ्चवि॒श ओज॑स्त्रिण॒वः क्रतु॑रेकत्रि॒शः प्रति॑ष्ठा त्रयस्त्रि॒शो ब्र॒ध्नस्य॑ विष्टपं चतुस्त्रि॒शो
नाकः॑ षट्त्रि॒शो वि॒वर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॒शो ध॒र्त्रश्च॑तुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रि॒शत्॥

[८]

अ॒ग्नेर्भा॑गोऽसि दीक्षाया॒ आधि॑पत्यं ब्रह्म॑ स्पृतं त्रिवृ॒थस्तोम॑ इन्द्र॒स्य भा॑गोऽसि
विष्णो॒राधि॑पत्यं क्षत्र॑ स्पृतं पञ्चद॒शः स्तोमो॑ नृचक्ष॑सां भा॒गोऽसि धा॒तुराधि॑पत्यं ज॒नित्र॑
स्पृत॑ संसद॒शः स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गोऽसि वरु॑णस्याधि॑पत्यं दि॒वो वृ॒ष्टिर्वाताः॑ स्पृता
एकवि॒शः स्तोमो॑ऽदित्यै भा॒गोऽसि पू॒ष्ण आधि॑पत्य॒मोजः॑ स्पृतं त्रि॒णवः॑ स्तोमो॒ वसू॑नां
भा॒गोऽसि (१६)

रु॒द्राणा॑माधि॑पत्यं चतु॑ष्पाथस्पृतं चतुर्वि॒शः स्तोम॑ आदि॒त्यानां॑ भा॒गोऽसि
म॒रुता॑माधि॑पत्यं गर्भाः॑ स्पृताः पञ्चवि॒शः स्तोमो॑ दे॒वस्य॑ सवितु॒र्भागो॑ऽसि
बृह॑स्पते॒राधि॑पत्यं स॒मीची॑र्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः॑ स्तोमो॒ यावा॑नां भा॒गोऽस्य॑ यावाना॒माधि॑पत्यं
प्र॒जाः स्पृताश्च॑तुश्चत्वारि॒शः स्तोम॑ ऋभू॑णां भा॒गोऽसि वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॑माधि॑पत्यं भू॒तं
निशा॑न्तं स्पृतं त्रयस्त्रि॒शः स्तोमः॑॥ (१७)

वसू॑नां भा॒गोऽसि षट्त्वारि॒शच्च॑॥

[९]

एक॑याऽस्तुवत प्र॒जा अ॑धीयन्त प्र॒जाप॑तिरधि॑पतिरासीत्तिसृ॒भिर॑स्तुवत् ब्रह्मा॑सृज्यत्
ब्रह्म॑णस्पतिरधि॑पतिरासीत् प॒ञ्चभि॑रस्तुवत् भू॒तान्य॑सृज्यन्त भू॒तानां॑ पतिरधि॑-
पतिरासीत्सप्तभि॑रस्तुवत् सप्त॒रुषो॑ऽसृज्यन्त धा॒ताधि॑पतिरासीन्न॒वभि॑रस्तुवत् पि॒तरो॑-
ऽसृज्यन्तादि॑तिरधि॑पत्यासीदेकाद॒शभि॑रस्तुवत्तर्वा॑ऽसृज्यन्ताऽऽर्त॒वोऽधि॑पतिरासीत्
त्रयोद॒शभि॑रस्तुवत् मा॒सा अ॑सृज्यन्त संव॒त्सरो॑ऽधि॑पति- (१८)

रासीत्पञ्चद॒शभि॑रस्तुवत् क्ष॒त्रम॑सृज्यतेन्द्रोऽधि॑पतिरासीत्सप्तद॒शभि॑रस्तुवत् प॒शवो॑-
ऽसृज्यन्त बृह॑स्पतिरधि॑पतिरासीन्न॒वद॒शभि॑रस्तुवत् शू॒द्रार्या॑वसृज्येतामहो॒रात्रे॑ अधि॑पत्नी
आस्ता॒मेक॑वि॒शत्या॑ऽस्तुवत्तैक॑शफाः प॒शवो॑ऽसृज्यन्त वरु॑णोऽधि॑पतिरासीत् त्रयो॑वि॒शत्या॑-
ऽस्तुवत् क्षु॒द्राः प॒शवो॑ऽसृज्यन्त पू॒षाधि॑पतिरासीत्पञ्चवि॒शत्या॑ऽस्तुवताऽऽ॒रण्याः॑
प॒शवो॑ऽसृज्यन्त वा॒युरधि॑पतिरासीत्सप्तवि॒शत्या॑ऽस्तुवत् द्यावा॑पृथि॒वी व्यै- (१९)

तां वस॑वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्या अनु॑ व्या॒यन्ते॑षामाधि॑पत्यमासीन्न॒ववि॒शत्या॑ऽस्तुवत्

वनस्पतयोऽसृज्यन्तु सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशताऽस्तुवत प्रजा असृज्यन्तु यावानां
चायावानां चाधिपत्यमासीत् त्रयस्त्रिंशताऽस्तुवत भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधि-
पतिरासीत्॥ (२०)

सं वृत्सरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥

[१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा। वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रयं
एनां महिमानं सचन्ते॥ छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती। सूर्यपत्नी
वि चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्रयो
धर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका (२१)

व्रतमेका रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्वा तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती।
गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं
यत्तासां स्वसृरजनयत्पञ्चपञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि क्रतवो वसानाः॥
त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं केतुं प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति
मुञ्चते नभो रात्रीं देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या
उपस्थे। एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजानु गर्भं महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्युन्व्यसहन्त
देवा हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजां मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्।
भूयास- (२३)

मस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त। अभूममं सुमतौ विश्ववेदा
आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्। भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र
युक्त। पञ्च व्युष्टिरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनान्नीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः
समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्। (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूष्यपामेका महिमानं बिभर्ति। सूर्यस्यैका चरति
निष्कृतेषु धर्मस्यैका सवितैका नि यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्गमे।
सा नः पर्यस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तरां समां। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा
शबलीरग्निर्केतुः। समानमर्थं स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर उष आगाः। ऋतूनां

पत्नीं प्रथमेयमागादहं नेत्री जनित्री प्रजानाम्। एकां सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं
जरयसि सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुञ्चमाना भूयासुमेकं पत्न्येकात्रविंशतिश्च॥ [११]

अग्रे जातान्म्र णुंदा नः सपत्नान्म्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अस्मे दीदिहि सुमना
अहैडन्तव स्या५ शर्मन्निवरूथ उद्वित्। सहसा जातान्म्र णुंदा नः सपत्नान्म्रत्यजाताज्ञातवेदो
नुदस्व। अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वय५ स्याम् प्र णुंदा नः सपत्नान्। चतुश्चत्वारि५शः
स्तोमो वर्चो द्रविण५ षोडशः स्तोमो ओजो द्रविणं पृथिव्याः पुरीषमस्य- (२६)

पसो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो
व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो
रथन्तरं छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सष्टृच्छन्दोऽनुष्टृच्छन्दः
ककुच्छन्दस्त्रिकुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं छन्दः (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः
पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो
विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयन्त्रि५शच्च॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥ त्व५ सौमासि
सत्पतिस्त्व५ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा तै अग्रे स्वनीक सन्दग्धोरस्य
सतो विषुणस्य चारुः। न यतै शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं
तै अग्रे सहसिन्ननीकमुपाक आ रौचते सूर्यस्या। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे
यष्टां देवा५ आरयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रे द्युमदुत रेवदिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्रे पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देवा यथ्सीमर्हि दिविजात प्रशस्तं
तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा होतर्मनुषो (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य संमना संमानानुशन्नं
उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतार५ रत्नधातमम्॥

वृषां सोम द्युमा॑ अ॒सि वृषां दे॒व वृष॑व्रतः। वृषा॒ धर्मा॑णि दधिषे॥ सान्त॑पना इ॒दं
ह॒विर्मरु॑तस्तञ्जु॒ष्टन। युष्मा॑को॒ती रि॑शादसः॥ यो नो॑ म॒र्तो वस॑वो दु॒र॒ह्णा॒युस्ति॑रः स॒त्यानि॑
मरु॒तो (३१)

जिघा॑सात्। द्रुहः पाशं प्रति स मु॑चीष्ट तपि॑ष्ठेन तप॑सा हन्तना॒ तम्। सं॒व॒त्स॒रीणां
मरु॑तः स्व॒र्का उ॑रुक्षयाः सग॑णा मानु॑षेषु। तेऽस्म॑त्पाशान्प्र मु॑ञ्चन्त्व॒हंसः॑ सान्त॑पना
म॒दि॒रा मा॑दयिष्णवः। पि॒प्री॑हि दे॒वा उ॑शतो यवि॑ष्ठ वि॒द्वा ऋ॒तूँर॒ऋ॒तुप॑ते यजे॒ह। ये
दै॒व्या ऋ॒त्विज॑स्तेभि॒रग्रे॒ त्वं हो॑तृणाम॒स्याय॑जिष्ठः। अग्रे॒ यद॑द्य वि॒शो अ॑ध्वरस्य होतः
पाव॑क (३२)

शोचे॑ वे॒द्वं हि॑ यज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना॑ वि यद्भू॒र॒ह॒व्या व॑ह यवि॑ष्ठ या ते
अ॒द्य। अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्नव॒त्पोष॑मेव दि॒वेदि॑वे। य॒शसं॑ वी॒रव॑त्तमम्॥ ग॒य॒स्फा॒नो अ॒मीव॑हा
व॑सुवित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः। सु॒मित्रः॑ सोम नो भव। गृ॒हमे॑धास॒ आ ग॑त॒ मरु॑तो माऽप॑ भूतना।
प्र॒मु॒ञ्चन्तो॑ नो अ॒हंसः॑। पूर्॒वोभि॑रु॒हि द॑दाशि॒म श॑रद्वि॒र्मरु॑तो व॒यम्। म॒होभि॑- (३३)

श्र॒षणी॑नाम्। प्र बु॒ध्न्या ई॑रते वो म॒हा॒सि प्र॑ णामा॑नि प्रय॒ज्यव॑स्तिरध्वम्। स॒ह॒स्रि॒यं
द॒म्यं भा॒गमे॑त॒ गृ॒हमे॑धीय॒ मरु॑तो जुषध्वम्। उ॒प॒ यमे॑ति॒ युव॑तिः सु॒दक्ष॑ दो॒षा व॑स्तो॒र॒ह॒विष्म॑ती
घृ॒ताची॑। उ॒प॒ स्वैन॑म॒रम॑तिर्वसूयः। इ॒मो अ॑ग्रे वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो व॒क्षि दे॒वता॑तिमच्छ।
प्रति॑ न ई॒हं सु॑र॒भीणि॑ वि॒यन्तु। क्री॒डं वः॑ श॒र्धो मा॑रु॒तम॑न॒र्वाण॑ रथे॒शुभ॑म्। (३४)

क॒णा अ॒भि प्र॑ गा॒यत। अ॒त्यासो॑ न ये म॒रुतः॑ स्व॒ञ्चो य॑क्षदृशो न शु॒भय॑न्त॒ मर्याः॑।
ते ह॑र्म्ये॒ष्ठाः शि॑शवो न शु॒भ्रा व॑त्सासो न प्र॒क्री॒डिनः॑ पयो॒धाः। प्रै॒षाम॑ज्मेषु वि॒थुरे॑वं रेजते
भू॒मिर्या॑मेषु यद्धं यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धु॒नयो॑ भ्राज॒दृष्टयः॑ स्व॒यं म॑हित्वं प॒नय॑न्त॒ धूत॑यः।
उ॒प॒हृरे॑षु यदचि॒ध्वं य॒यिं व॑यं इव मरु॒तः केन॑ (३५)

चित्प॒था। श्रो॑त॒न्ति को॒शा उ॑प॒ वो रथे॑ष्वा घृ॒तमु॑क्षता॒ मधु॑वर्णम॒र्चते। अ॒ग्निम॑ग्निः
ह॒वीम॑भिः सदा॒ हव॑न्त वि॒शप॑तिम्। ह॒व्यवा॑हं पुरु॒प्रिय॑म्। तं हि श॑श्वन्त॒ ईड॑ते सु॒चा दे॒वं
घृ॒तश्चु॑ता। अ॒ग्निः ह॒व्याय॑ वोढवे। इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः श॑नथं॒द्वृत्र॑मिन्द्रं वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं
नरो॑ वि॒श्वक॑र्मन् ह॒विषा॑ वावृ॒धानो॑ वि॒श्वक॑र्मन् ह॒विषा॑ वर्ध॒नेन॑॥ (३६)

अ॒पां त्वे॒र्मन्त्र॑यं पु॒रो भुवः॑ प्राचो॑ ध्रुवक्षि॑ति॒स्य वि॒रिन्द्रा॑ग्नी मा छन्दं॑ आ॒शुस्मि॒वृद्ध॑ग्नेर्भा॒गाँ ऽस्ये॑कये॒यमे॒व सा या॑ग्ने जा॒तान्॒ग्निर्वृ॑त्राणि॒ त्रयो॑दश॥१३॥
 अ॒पां त्वेन्द्रा॑ग्नी इ॒यमे॒व दे॒वता॑ता॒ षट्त्रिं॑शत्॥१६॥
 अ॒पां त्वे॒र्मन् ह॒विषा॑ वर्ध॑नेन॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥४-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षय॑ जिन्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒ धर्म॑ जिन्वान्वि॒तिर॑सि दि॒वे
त्वा॒ दिव॑ जिन्व॒ सन्धि॑र॒स्यन्तरि॑क्षाय त्वा॒ऽन्तरि॑क्षं जिन्व॒ प्रति॑धि॒रसि॑ पृथि॒व्यै त्वा॑ पृथि॒वीं
जिन्व॒ विष्ट॑म्भो॒ऽसि वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टि॑ जिन्व॒ प्र॒वास्य॑हे त्वाहंजिन्वानु॒वासि॑ रात्रि॒यै त्वा॑ रात्रिं
जिन्वो॒शिग॑सि (१)

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑जिन्व॒ प्र॒केतो॑ऽसि रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा॒ रुद्रा॑जिन्व॒ सु॒दीति॑र॒स्याऽऽदि॒त्येभ्य॑स्त्वा॒
ऽऽदि॒त्याजि॒न्वो॒जो॑ऽसि पि॒तृभ्य॑स्त्वा॒ पि॒तृजि॑न्व॒ तन्त॑रसि॒ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा॒ प्र॒जा जि॑न्व
पृ॒तना॑पाड॒सि प॒शुभ्य॑स्त्वा॒ प॒शूजि॑न्व॒ रे॒वद॒स्योष॑धीभ्य॒स्त्वोष॑धीजिन्वाभि॒जिद॑सि
यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्र॑ जिन्वाधि॒पति॑रसि प्रा॒णाय॑ (२)

त्वा प्रा॒णं जि॑न्व॒ यन्ता॑स्य॒पाना॑य त्वा॒ऽपानं॑ जिन्व॒ स॒ःसर्पो॑ऽसि चक्षु॑षे त्वा॒ चक्षु॑र्जिन्व
वयो॑धा अ॒सि श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जिन्व॒ त्रिवृ॑दसि॒ प्र॒वृद॑सि॒ सं॒वृद॑सि॒ वि॒वृद॑सि॒ स॒ःरो॒हो॑ऽसि
नी॒रो॒हो॑ऽसि प्र॒रो॒हो॑ऽस्य॒नुरो॑हो॒ऽसि वसु॑को॒ऽसि वे॒षश्चि॑रसि॒ वस्य॑ष्टिरसि॥ (३)

उ॒शिग॑सि प्रा॒णाय॑ त्रि॒च॒त्वारि॑श॒च॥ [१]

रा॒ज्यं॑सि प्राची॒ दि॒ग्वसं॑वस्ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ऽग्नि॒रहे॑तीनां प्रति॒धर्ता॑ त्रि॒वृत्वा॒ स्तोमः॑
पृथि॒व्याः श्र॑य॒त्वाज्य॑मु॒क्थमव्य॑थय॒थस्त॑भ्रातु॒ रथ॑न्तर॒ः साम् प्रति॑ष्ठित्यै वि॒राड॑सि दक्षि॒णा
दि॒शुद्रा॑स्तं दे॒वा अधि॑पतय॒ इन्द्रो॑ हेतीनां प्रति॒धर्ता॑ प॒ञ्चद॑शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याः श्र॑यतु
प्र॒उ॒गमु॒क्थमव्य॑थय॒थस्त॑भ्रातु॒ बृह॑त्साम् प्रति॑ष्ठित्यै स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॑ दि- (४)

गा॒दि॒त्यास्तं॑ दे॒वा अधि॑पतयः सोमो॑ हेतीनां प्रति॒धर्ता॑ स॒प्तद॑शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याः
श्र॑यतु॒ मरु॑त्व॒तीयमु॒क्थमव्य॑थय॒थस्त॑भ्रातु॒ वैरू॑प॒ः साम् प्रति॑ष्ठित्यै स्व॒राड॑स्युदी॒ची
दि॒ग्वि॒श्वे ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ वरु॑णो हेतीनां प्रति॒धर्तै॑कवि॒ःशस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याः
श्र॑यतु॒ निष्कै॑व॒ल्यमु॒क्थमव्य॑थय॒थस्त॑भ्रातु॒ वैरा॑ज॒ः साम् प्रति॑ष्ठित्या॒ अधि॑पत्यसि बृ॒हती
दि॒ङ्मरु॑त॒स्ते दे॒वा अधि॑पतयो (५)

बृह॑स्पति॒रहे॑तीनां प्रति॒धर्ता॑ त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ःशौ त्वा॒ स्तोमो॑ पृथि॒व्याः श्र॑यतां
वै॒श्वदे॒वाग्नि॑मरु॒ते उ॒क्थे अ॒व्य॑थयन्ती स्त॒भ्रीता॑ः शा॒क॒ररै॑वते साम॒नी प्रति॑ष्ठित्या

अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च
ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतंस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला
च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य
रथस्वनश्च रथचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दङ्गवः पशवौ
हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयं पश्चाद्विश्वव्यासास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ
प्रम्लोचन्ती चा- (७)

नुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथस्यद्वसुस्तस्य सेनजिच्च
सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वार्ची च घृताची चाप्सरसावापौ हेतिर्वातः प्रहेति-
रयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चादिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदाने सादयाम्यवतश्छायायां
नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं
विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृह दिवं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाऽभि पातु मृह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा मृहः संवरणाद्व्यस्थात्।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

प्रम्लोचन्ती च यश् स्वस्त्याष्टाविंशतिश्च॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतांसि जिन्वति॥ त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नी विश्वस्य वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य
शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे
शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्॥ अबौध्यग्निः समिधा
जनानां (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यहा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छं।

अवोचाम क्वये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ
दिवीव रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्रे अङ्गिरसो (११)

गुहा हितमन्विन्दच्छ्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः
सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः
सरथ५ स बरुहिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः।
शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यश्चमिषः (१२)

स्तोमं चाग्रये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सहस्वते। स५ समिद्युवसे वृषन्नग्ने
विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातुमा
हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो विश्वभोजसा
स दुद्रवत्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (१३)

वसूनां देव५ राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीदुषः। उद्धूमासो
अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः। अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरग्निरिडेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं
पूर्वणीक दीदिहि। क्षपो राजन्वृत त्मनाऽग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ (१४)

रक्षसो दह प्रति। आ ते अग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्। यद्ध स्या ते पनीयसी
समिदीदयति द्यवीषः स्तोतृभ्य आ भर। आ ते अग्र ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते।
सुश्वन्द्र दस्म विशपते हव्यवाद्भुभ्य५ हूयत इषः स्तोतृभ्य आ भर। उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो
दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुपूर्या - (१५)

उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ भर। अग्ने तमुद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्र५
हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः। अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीरऋतस्य
बृहतो बभूथ। अभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेमा। प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।
एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् (१६)

रखुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्नि५ होतां न मन्ये दास्वन्तं वसोः
सूनु५ सहसो जातवेदसम्। विप्रं न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या

कृपा। घृतस्य विभ्राष्टिमुनु शुक्रशौचिष आजुहानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वं नो अन्तमः।
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः।
वसुरग्रिवसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषः सुशर्मा तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजां युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसा वर्चसोक्थेभिः
स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजां युजा
युनज्म्यम्बा दुला नितबिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वरुषयन्ती चुपुणीका नामांसि प्रजापतिना
त्वा विश्वाभिर्धोभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेण विष्टा मनुष्यास्ते गोसारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां
तामहं प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते गोसारो वायुर्वियत्तोऽस्यां
तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टाऽऽदित्यास्ते गोसारः
सूर्यो वियत्तोऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः
पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः
पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनि- (२०)

रसि स्तनयिबुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि देवानामग्नेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि
देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा
ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा
यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा द्रविणे
सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा सीद॥ (२१)

विद्युत्सनिर्द्युत्वैकान्त्रिंशच्च॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाप्सुषदसि
श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य
त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्रे यत्ते परं हन्नाम तावेहि स
रभावहै पाञ्चजन्येष्वप्यैध्यग्रे यावा अयावा एवा ऊमाः सवदः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रिंशच्च॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्थसूर्येण स्वराट्कृत्वा शचीपतिर्ऋषभेण त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दक्षिण्या
सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्वेन तनूधा अत्रेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः
साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण मनुष्यान्श्चेन
च रथेन च वज्र्युतुभिः प्रभुः संवत्सरेण परिभूस्तपसाऽनाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ (२४)

अग्निनेकात्रपञ्चाशत्॥ [८]

प्रजापतिर्मनसाऽन्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायां सविता भृत्यां पूषा सौमक्रयण्यां वरुण
उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधि-
पतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान् इन्द्रो हविर्धाने-
ऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपौत्तो यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः
पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः
प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशंसोऽसुरात्तः सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवंगतः
सलिलः प्रप्लुतः सुवर्णदत्तः गतः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥ [९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताऽग्रे रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा
भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो देवताऽऽर्द्रा
नक्षत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं बृहस्पतिर्देवताऽऽश्लेषा नक्षत्रं
सर्पा देवता मघा नक्षत्रं पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्र- (२६)

मर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रं भगो देवता हस्तो नक्षत्रं सविता देवता चित्रा

नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवताऽषाढा नक्षत्रमापो देवताऽषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवो (२७)

देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज एकपादेवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताऽश्वयुजो नक्षत्रमश्विनौ देवताऽप-भरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्तै देवा अर्द्धः॥ (२८)

फल्युना नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरेन्तःक्षेपोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रता - (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूना रुद्राणां- (३०)

मादित्यानां ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधौ घृतश्रुतौ मधुश्रुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिलोके॥ (३२)

सव्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

सुमिद्विशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्। अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाम्य

इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्। रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा।
त्रिवृत्रो विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः
शुचिः शुक्रे अह्न्योजसीना। इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णिं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र-
स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष। प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे
देवाः प्रावृषाहां सुर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्। वैरूपे
सामन्निह तच्छेकेम जगत्यैनं विक्षा वैशयामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धूर्वीं दिशां क्षत्रमिदं दाधारेपस्थाशानां
मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाहां चिकिबू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्।
वैराजे सामन्त्रधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानु
मित्रावरुणा रक्षतमधिपत्यैः। सम्राड्दिशां सहसाम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्टया नः
पिपर्तु। अवस्युवाताः (३५)

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां
देव्यवतु नो घृताचीं। त्वं गोपाः पुरणुतोत पश्चाद्वहस्पते याम्या युङ्क्षि वाचम्। ऊर्ध्वा दिशां
रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण सविता नो अह्नाम्। रेवत्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः
स्योना नो अस्तु। स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो अस्तु। ध्रुवा दिशां
विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाता
अभि नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा
इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नो-
ऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ (३७)

महि सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥ [१२]

रश्मिरसि राज्यस्यं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मून्नाग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निना विश्वापाद्वजापतिर्मनसा कृत्तिका मधुश्च समिदिशां द्वादश॥१२॥

रश्मिरसि प्रति धेनुमसि स्तनयिबुसनिरेस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥३७॥

रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥४-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र म॒न्य॒वं उ॒तो त॒ इष॑वे नमः। नमस्ते अस्तु ध॒न्व॒ने बा॒हुभ्या॑मु॒त ते॒ नमः॑।
या त॒ इषुः॑ शि॒वत॑मा शि॒वं ब॒भूव॑ ते ध॒नुः। शि॒वा शं॒ख्या या तव॑ तया॒ नो रुद्र॑ मृडय। या
ते॒ रुद्र॑ शि॒वा त॒नूरघो॑रापा॒पका॑शिनी। तया॒ नस्त॒नुवा॑ शन्त॒मया॑ गि॒रिश॑न्ता॒भि चा॑कशीहि।
यामिषु॑ गि॒रिश॑न्त॒ हस्तै॑ (१)

बिभ॒र्ष्यस्त॑वे। शि॒वां गि॑रि॒त्र तां कुरु॑ मा हि॒ंसीः पुरु॑षं जग॑त्। शि॒वेन॑ वच॑सा त्वा
गि॒रिशा॑च्छा॒ वदाम॑सि। यथा॒ नः॒ सर्व॑मि॒ज्जग॑दय॒क्ष्मं सु॑मना॒ अस॑त्। अ॒र्घ्यवो॑चदधि॒वक्ता॑
प्र॒थ॒मो दै॒व्यो भि॑षक्। अ॒ही॒श्च॒ सर्वा॑ञ्ज॒म्भय॑न्त्सर्वा॑श्च या॒तुधा॑न्यः। अ॒सौ यस्ता॒म्रो अ॑रु॒ण
उ॒त ब॒भ्रुः सु॑म॒ङ्गलः॑। ये चे॒मा रु॒द्रा अ॒भितो॑ दि॒क्षु (२)

श्रि॒ताः स॒हस्र॑शोऽवै॒षा रु॒द्रो हे॒ड ई॒महे। अ॒सौ योऽव॑स॒र्पति॑ नील॒ग्रीवो॑ विलो॒हितः॑। उ॒तैनं॑
गो॒पा अ॒दृश॑न्नदृ॒शन्नु॒दहा॑र्यः। उ॒तैनं॑ वि॒श्वा भू॒तानि॑ स दृ॒ष्टो मृ॑डयाति नः। नमो॑ अस्तु
नील॒ग्रीवा॑य स॒हस्रा॑क्षाय॒ मी॒दुषै॑। अथो॒ ये अ॑स्य॒ सत्वा॑नोऽहं तेभ्यो॑ऽकरं॒ नमः॑। प्र मु॑ञ्च
ध॒न्वंन॒स्त्वमु॑भयो॒रात्रि॑यो॒र्ज्याम्। याश्च॑ ते॒ हस्त॑ इष॑वः (३)

परा॒ ता भ॑गवो वप। अ॒व॒तत्य॑ ध॒नुस्त्व॑ सह॒स्राक्ष॑ शते॒षुधे॑। नि॒शीर्य॑ श॒ल्यानां॑
मु॒खा शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव। वि॒ज्यं ध॒नुः क॒पर्दि॑नो वि॒श॒ल्यो बा॑ण॒वा रु॒द्रा उ॒त।
अ॒नैश॑न्नस्ये॒षव आ॒भुर॑स्य नि॒षङ्ग॑रिः। या ते॒ हे॒तिर्मी॑दुष्ट॒म हस्तै॑ ब॒भूव॑ ते ध॒नुः। तया॑स्मान्
वि॒श्वत॑स्त्वम॒यक्ष॑मया॒ परि॑ भुज। नमस्ते अ॒स्त्वायु॑धा॒याना॑तताय धृ॒ष्णवै॑। उ॒भाभ्या॑मु॒त
ते॒ नमो॑ बा॒हुभ्यां॑ तव॒ धन्व॑ने। परि॑ ते॒ धन्व॑नो हे॒तिर॑स्मान्वृ॒णक्तु॑ वि॒श्वतः॑। अथो॒ य
इ॒षुधि॑स्तवा॒रे अ॒स्मन्नि॑ धे॒हि तम्॥ (४)

हस्तै॑ दि॒क्ष्विष॑व उ॒भाभ्यां॑ द्वावि॑ंशतिश्च॥ [१]

नमो॒ हिर॑ण्यबा॒हवे॑ से॒ना॒न्यै दि॒शां च॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॑ ह॒रि॒केशे॑भ्यः प॒शूनां॑
पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ स॒स्मिञ्ज॑राय॒ त्विषी॑मते प॒थीनां॑ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ ब॒भ्रुशाय॑ वि॒व्याधि॑नेऽ॒न्नानां॑
पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ ह॒रि॒केशा॑योपवी॒तिने॑ पु॒ष्टानां॑ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ भ॒वस्य॑ हे॒त्यै जग॑तां पत॑ये॒
नमो॒ नमो॑ रु॒द्राया॑तता॒विने॑ क्षे॒त्राणां॑ पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ सू॒ताया॑ह॒न्त्याय॑ वना॒नां पत॑ये॒ नमो॑

नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्त्वनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम एकाग्रत्रिशब्दं॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनां आव्याधिनीनां पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानां पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानां पतये नमो नमः (७)

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिदर्धानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (८)

कुलुश्चानां पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रिणि च॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृध्रेभ्यो गृध्रपतिभ्यश्च वो नमो नमो ब्रातेभ्यो ब्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्रूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः (९)

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः सङ्गहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्ष्मभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भ्वाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च

शिपिविष्टाय च नमो मीदुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च
वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय
च नम उर्म्याय चावस्वन्याय च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय
च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च
क्षेम्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च
कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नम आशुषेणाय चाशुरेथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने
च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दूताय च प्रहिताय
च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने
च नमः सुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च
नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय
च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शङ्गाय च पशुपतये च
नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो
वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताम्राय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावर्ष्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च

नम आता॒र्याय॑ चाला॒द्याय॑ च॒ नमः॑ श॒ष्याय॑ च॒ फे॒न्याय॑ च॒ नमः॑ सि॒क॒त्याय॑ च॒ प्रवा॒ह्याय॑ च॥ (१८)

शिव॑त॒राय॑ च॒ त्रि॒श॒च्च॥

[८]

नम इ॒रि॒ण्याय॑ च॒ प्र॒प॒थ्याय॑ च॒ नमः॑ कि॒श॒िलाय॑ च॒ क्षय॑णाय च॒ नमः॑ क॒प॒र्दि॒ने च॑
पु॒ल॒स्तये॑ च॒ नमो॑ गो॒ष्ठ्याय॑ च॒ गृ॒ह्याय॑ च॒ नम॑स्त॒ल्प्याय॑ च॒ गे॒ह्याय॑ च॒ नमः॑ का॒ट्याय॑ च॒
गृ॒हरे॑ष्ठाय च॒ नमो॑ हृ॒द॒य्याय॑ च॒ नि॒वे॒ष्याय॑ च॒ नमः॑ पा॒स॒व्याय॑ च॒ रज॑स्याय च॒ नमः॑
शु॒ष्क्याय॑ च॒ हरि॑त्याय च॒ नमो॑ लो॒प्याय॑ चो॒ल्प्याय॑ च॒ (१९)

नम ऊ॒र्व्याय॑ च॒ सू॒र्याय॑ च॒ नमः॑ प॒र्याय॑ च॒ पर्ण॑श॒द्याय॑ च॒ नमो॑ऽप॒गु॒रमा॑णाय
चाभि॑घ्नते च॒ नम आ॑क्खि॒दते॑ च॒ प्र॑क्खि॒दते॑ च॒ नमो॑ वः॒ कि॒रि॒केभ्यो॑ दे॒वाना॑ऽहृ॒दये॑भ्यो
नमो॑ वि॒क्षी॒णके॑भ्यो॒ नमो॑ वि॒चि॒न्व॒त्के॑भ्यो॒ नम आ॑नि॒र॒ह॒तेभ्यो॑ नम॑ आ॒मीव॒त्के॑भ्यः॥ (२०)

उ॒ल॒प्याय॑ च॒ त्रय॑स्त्रि॒श॒च्च॥

[९]

द्रा॒पे अ॒न्ध॒स॒स्प॒ते द॑रि॒द्र॒त्रील॑लो॒हित॑। ए॒षां पु॒रु॒षाणा॑मे॒षां प॑शू॒नां मा भे॑र्मा॒रो मो ए॑षां
किं च॒नाम॑म॒त। या ते॑ रु॒द्र शि॒वा त॒नूः शि॒वा वि॒श्वाह॑भे॒षजी॑। शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भे॒षजी॑ त॒या
नो मृ॒ड जी॒वसे॑। इ॒मा रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ क॒प॒र्दि॒ने क्ष॑य॒द्वी॒राय॑ प्र॒भ॑रामहे म॒तिम्। यथा॑ नः
श॒मसं॑द्वि॒पदे॑ च॒तु॑ष्प॒दे वि॒श्वं पु॒ष्ट॒म्रा॒मे अ॒स्मिन् (२१)

अना॑त॒ुरम्। मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत॑ नो॒ मय॑स्कृ॒धि क्ष॑य॒द्वी॒राय॑ नम॑सा वि॒धेम॑ ते। यच्छं च॒
योश्च॑ म॒नु॒राय॑जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रु॒द्र प्र॑णी॒तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा
न॒ उ॒क्ष॑न्त॒मुत॑ मा न॒ उ॒क्षि॑तम्। मा नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवः॑ (२२)

रु॒द्र री॒रिषः॑। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आ॒र्यु॑षि॒ मा नो॑ गो॒षु मा नो॑ अ॒श्वेषु॑ री॒रिषः॑।
वी॒रा॒न्मा नो॑ रु॒द्र भा॑मि॒तो व॑धी॒र॒ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा वि॒धेम॑ ते। आ॒रा॒त्ते गो॒घ्न उ॒त पू॑रु॒षघ्ने॑
क्ष॑य॒द्वी॒राय॑ सु॒म्रम॑स्मे ते॒ अस्तु॑। र॒क्षा च॑ नो॒ अ॒धि च॑ दे॒व ब्रू॑ह॒धा च॑ नः॒ शर्म॑ यच्छ॒ द्वि॒ब॒र्हाः।
स्तु॒हि (२३)

श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॑ यु॒वानं॑ मृ॒गं न॑ भी॒ममु॑प॒ह॒बुमु॑ग्रम्। मृ॒डा ज॑रि॒त्रे रु॒द्र स्त॑वा॒नो अ॒न्यं ते॑
अ॒स्मन्नि॑ व॒प॒न्तु से॒नाः। परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिवृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्म॒ति॒र॒घा॒योः। अव॑
स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्त॒नुष्व॒ मी॒ढ्व॑स्तो॒काय॑ तन॑याय मृ॒डय॑। मी॒ढु॑ष्टम् शि॒वत॑म शि॒वो नः॑ सु॒मना॑

भव। प॒रमे वृक्ष आयुधं नि॒धाय॒ कृत्तिं वसा॑न् आ च॒र पिना॑कं (२४)

बिभ्र॑दा ग॒हि। विकि॑रिद् विलो॑हित॒ नम॑स्ते अस्तु भगवः। यास्ते॑ स॒हस्र॑ ह॒ेतयो॑-
न्यम॑स्मन्नि व॑पन्तु ताः। स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑धा बा॑हुवोस्तव॒ हेतयः॑। तासा॑मीशा॒नो भगवः॑
परा॑चीना॒ मुखा॑ कृधि॥ (२५)

अस्मि॑ स्तनुवः॒ स्तुहि॑ पिना॑कमेका॒त्रिंशच्च॑॥ [१०]

स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑शो ये रु॒द्रा अधि॑ भू॒म्याम॑। तेषा॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ ध॒न्वा॒नि तन्म॑सि।
अ॒स्मिन्म॑ह॒त्यर्ण॑वे॒ऽन्तरि॑क्षे भ॒वा अधि॑। नील॑ग्रीवाः शि॒ति॒कण्ठाः॑ श॒र्वा अ॒धः क्ष॑माच॒राः।
नील॑ग्रीवाः शि॒ति॒कण्ठा॑ दिव॑ रु॒द्रा उप॑श्रिताः। ये वृ॒क्षेषु॑ स॒स्मिञ्ज॑रा नील॑ग्रीवा॒ विलो॑हिताः।
ये भू॒ताना॑मधि॒पत॑यो वि॒शि॒खासः॑ क॒पर्दिनः॑। ये अ॒त्रेषु॑ वि॒विध्य॑न्ति पात्रेषु॑ पि॒बन्तो॑ जना॒न्।
ये प॒थां प॑थि॒रक्ष॑य ऐल॒बृदा॑ य॒व्युधः॑। ये ती॒र्थानि॑ (२६)

प्र॒चर॑न्ति सृ॒काव॑न्तो निष॒ङ्गिणः॑। य ए॒ताव॑न्तश्च भू॒यास॑श्च दि॒शो रु॒द्रा वि॑तस्थिरे।
तेषा॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ ध॒न्वा॒नि तन्म॑सि। नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये पृथि॒व्यां येऽन्तरि॑क्षे ये दि॒वि
येषा॑मन्नं वा॒तो व॑रु॒षमिष॑व॒स्तेभ्यो॑ द॒श प्रा॑ची॒दश॑ दक्षि॒णा द॑श प्र॒तीची॑र्दशो॒दीची॑र्दशो॒र्ध्वास्तेभ्यो॑
नम॑स्ते नो मृ॒डय॑न्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो द्वेष्टि॒ तं वो॑ ज॒म्भे द॑धामि॥ (२७)

ती॒र्थानि॑ यश्च॒ पद॑॥ [११]

नम॑स्ते रु॒द्र नमो॑ हि॒र॒ण्य॒बाह॑वे नमः॒ सह॑मा॒नाय॒ नम॑ आ॒व्याधि॑नी॒भ्यो नमो॑ भ॒वाय॒ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॒ नमो॑ दु॒न्दुभ्या॑य॒ नमः॒ सोमा॑य॒ नम॑
इ॒रि॒ण्या॑य॒ द्राप॑ं स॒हस्रा॑ण्येका॒दश॑॥११॥

नम॑स्ते रु॒द्र नमो॑ भ॒वाय॒ द्राप॑ं स॒प्तवि॑ंशतिः॥२७॥

नम॑स्ते रु॒द्र तं वो॑ ज॒म्भे द॑धामि॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥४-५॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्मृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणाः। अश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाक्याग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यः शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यः शिवो भव। उपं (१)

ज्मन्नुपं वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णः शिवं कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उपसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे। न तत्प्राणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्या। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उपं यज्ञः हविश्च नः। अपामिदं न्ययनः समुद्रस्य निवेशनम्। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः शिवो भव। नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः शिवो भव। नृपदे वट (३)

अप्सुषदे वड्वनसदे वड्वरहिषदे वट्थ्सुर्विदे वट। ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियांनाः संवत्सरीणमुपं भागमासते। अहुतादौ हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वं मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पर्वते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या अधि सुषु। प्राणदाः (४)

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्योदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यःसद्विश्चं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वःसते रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आर्यजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवर्दिदीहि॥ (५)

उपं देवान् वद्ग्राणदाश्चतुश्चत्वारिंशच्च॥

[१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिरुहोता निषसादा पिता नः। स आशिषा ब्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर् आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता

परमोत सन्दृक्। तेषामिष्टानि समिषा मन्दन्ति यत्र सप्तरुषीन्पर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजान। (६)

यो देवानां नामधा एक एव तस्मिन् भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरं भवाति। नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (७)

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्धर्मं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्धर्मं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वं भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्रन्ध्रवो अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनितापधीनाम् (८)

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनुन्नत्रमाने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैद्यावापृथिवी जनय देव एकः। किः स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्। यदी भूमिं जनयन् (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किः स्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्वनानि धारयन्। या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मनृतेमा। शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमृतये (१०)

मनोयुजं वाजं अद्या हुवेम। स नो नेदिष्टा हवनानि जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपला इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रितारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विश्वः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्राय व्युनाय सिन्धूनां पतये नमः। नदीनां सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं हविः॥ (११)

उदै॒नमुत्तरां॑ न॒याग्रे॑ घृते॒नाहु॑त। रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ स॒ सृ॒ज प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च। इन्द्रे॒म प्र॑तरां कृ॒धि स॒जा॒ताना॑मसद्व॒शी। स॒मे॒न॒ वर्च॑सा सृ॒ज दे॒वेभ्यो॑ भाग॒धा अ॑सत्। यस्य॑ कु॒र्मो ह॒विर्गृ॑हे तम॒ग्रे वर्ध॑या त्वम्। तस्मै॑ दे॒वा अ॒धि ब्र॑वन्न॒यं च॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑। उ॒दु त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वाः (१२)

अ॒ग्रे भ॑रन्तु चि॒त्तिभिः॑। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को वि॒भाव॑सुः। प॒ञ्च दि॒शो दे॒वीर्य॑ज्ञम॒वन्तु॑ दे॒वीर॒पाम॑तिं दु॒र्मतिं॑ बाध॒मानाः॑। रा॒य॒स्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्तीः। रा॒य॒स्पोषे॑ अ॒धि य॒ज्ञो अ॑स्था॒त्समि॑द्धे अ॒ग्राव॑धि॒ माम॑हानः। उ॒क्थ॑प॒त्र ई॒ड्यो गृ॑भी॒तस्त॑प्तं घ॒र्म प॑रि॒गृह्या॑यजन्त। ऊ॒र्जा य॒द्य॒ज्ञम॑श॒मन्त॑ दे॒वा दै॒व्या॑य ध॒त्रे जो॑ष्ट्र॑। दे॒व॒श्रीः श्री॑म॒णाः श॒तप॑याः (१३)

प॒रि॒गृह्य॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॑यन्। सू॒र्यर॑श्मि॒रु॒ह॒रि॒केशः॑ पु॒रस्ता॑त्सवि॒ता ज्योति॑रु॒दया॑ अ॒ज॒स्रम्। तस्य॑ पू॒षा प्र॑स॒वं या॑ति दे॒वः स॒म्पश्य॑न्वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ गो॒पाः। दे॒वा दे॒वेभ्यो॑ अध्व॒र्यन्तो॑ अ॒स्थुर्वी॑त॒ श॑मि॒त्रे श॑मि॒ता य॒जध्वै॑। तु॒रीयो॑ य॒ज्ञो य॒त्र ह॒व्यमे॑ति॒ ततः॑ पाव॒का आ॑शिषो॑ नो जुषन्ताम्। वि॒मानं॑ ए॒ष दि॒वो म॒ध्य आ॑स्त आप॒प्रिवा॒न्नोद॑सी अ॒न्तरि॑क्षम्। स वि॒श्वाची॑र॒भि (१४)

च॒ष्टे घृ॒ताची॑रन्तरा॒ पूर्व॑म॒प॒रं च॑ के॒तुम्। उ॒क्षा सं॑मु॒द्रो अ॑रू॒णः सु॑पर्णः पू॒र्वस्य॑ योनिं पि॒तुरा॑ वि॒वेश। म॒ध्ये दि॒वो नि॑हि॒तः पृ॒श्नि॒र॒श्मा वि॑ च॒क्रमे॑ रज॒सः पा॒त्यन्तौ॑। इन्द्रं॑ वि॒श्वा अ॒वीवृ॑धन्समु॒द्रव्य॑च॒सं गि॑रः। र॒थो॒त॒म र॒थीना॑ वा॒जा॒ना स॑त्प॒तिम्प॑तिम्। सु॒म॒हूर्य॑ज्ञो दे॒वा आ॑ च॒ वक्ष॑द्यक्षद॒ग्निदे॒वो दे॒वा आ॑ च॒ वक्ष॑त॒ वाज॑स्य॒ मा प्र॑स॒वेनो॑द्वा॒भेणो॑द॒ग्रभी॑त॒ अथा॑ स॒पत्ना॑ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्राभे॑णाध॒रा अ॒कः। उ॒द्गा॒भं च॑ नि॒ग्रा॒भं च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा अ॒वीवृ॑धन्। अथा॑ स॒पत्नानि॑न्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्यस्य॑ताम्॥ (१५)

दे॒वाः श॒तप॑या॒ अ॒भि वा॑ज॒स्य प॒ङ्क्ति॑र॒शति॑श्च॥

[३]

आ॒शुः शि॒शानो॑ वृष॒भो न॑ यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः क्षो॑भ॒णश्च॑र॒षणी॑नाम्। स॒ङ्क॒न्द॒नोऽनि॑मि॒ष ए॒कवी॑रः श॒त से॑ना॒ अज॑य॒त्साक॑मिन्द्रः। स॒ङ्क॒न्द॒नेना॑निमि॒षेण॑ जि॒ष्णुना॑ यु॒त्कारे॑ण॒ दुश्च॑व॒नेन॑ धृ॒ष्णुना॑। तदि॒न्द्रेण॑ ज॒यत॑ तथ्स॒हध्वं॑ यु॒धो न॑र॒ इपु॑हस्ते॒न वृ॑ष्णा॑। स इपु॑हस्तेः स नि॒षङ्गि॑र्भिर्व॒शी स॒स्र॑ष्टा स यु॒ध इन्द्रो॑ ग॒णेन॑। स॒सृ॒ष्टजि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॑र्ध्व॒ध्वध॑न्वा॒ प्रति॑हि॒ताभि॑रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते परि॑ दी॒य (१६)

रथेन रक्षोहामित्राः अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्येनाः प्रमृणो युधा जयन्तस्माकमेध्यविता
रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा। इमं संजाता अनु
वीरयध्वमिन्द्रः सखायोऽनु सः रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी
सहमान उग्रः। अभिर्वीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि
सहसा गाहमानोऽदायः (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्श्विनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युथ्सु। इन्द्र
आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां
मरुतो यन्त्वग्रे। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताः शर्ध उग्रम्। महामनसां
भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या
इषवस्ता जयन्तु। (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु। उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युथ्सत्वंनां
मामकानां महासि। उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप प्रेत
जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथा अवसृष्टा
परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान् (१९)

विश मेषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभि
वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति
कुमारा विशिखा इवा इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जयन्त्वमित्रान् चत्वारिंशच्च॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूजं
नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः। दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा
मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्। दिवो नाकस्य
पृष्ठाथ्सुवर्ज्योतिरगाम् (२१)

अहम्। सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याः रोहन्ति रोदसी। यज्ञं ये विश्वतोधारं
सुविद्धासो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयंक्षमाणा
भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेंते

शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। अग्रे सहस्राक्ष (२२)

शतमूर्धञ्छृतं तै प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वः साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णाऽसि गुरुत्मान्पृथिव्याः सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान् तेजसा दिश उदृह। आजुहानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्रे स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सुधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः (२३)

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धां अग्रे दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्या यविष्ठ। त्वाः शश्वन्त उपं यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे जन्मन्नग्रे विधेम स्तोमैरवरै सुधस्थै। यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीःषि जुहुरे समिद्धे। ताः संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाः सहस्रधाराम् (२४)

पर्यसा महीं गाम्। सप्त तै अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्तरषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्था त्वां यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन। ईदङ्वाऽन्यादङ्वाऽतादङ्वा प्रतिदङ्वा मितश्च सं मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यःहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः। ईदक्षास एतादक्षास ऊ पु णः सदक्षासः प्रतिसदक्षास एतन। मितासश्च सं मितासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगाः सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्यःहा अनुवर्त्मानः षोडश च॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थै। अनाविद्धया तनुवां जय त्वः स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु। धन्वंना गा धन्वंनाजिं जयेम धन्वंना तीव्राः समदौ जयेम। धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वंना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियः सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्गे वितताधि धन्वन् (२७)

ज्या इयः समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थै।

अप॑ शत्र॒ न॒विध्यता॑ संविद॒ाने आर्त्ता॑ इ॒मे वि॑ष्फुरन्ती॑ अ॒मित्रान्। ब॒ह्वीनां॑ पि॒ता ब॒हुर॑स्य
पु॒त्रश्चि॑श्चा कृ॒णोति॑ सम॒नाव॑गत्य। इ॒षुधिः स॒ङ्काः पृ॒तना॑श्च स॒र्वाः पृ॒ष्ठे नि॑नद्धो जयति॑ प्रसूतः।
रथे॒ तिष्ठ॑न्नयति वा॒जिनः॑ पु॒रो यत्र॑यत्र का॒मय॑ते सुषा॒रथिः। अ॒भीशू॑नां म॒हिमा॑नम् (२८)

प॒नाय॑त मनः प॒श्चादनु॑ यच्छन्ति र॒श्मयः॑। ती॒ब्रान्धोषा॑न्कृ॒ण्वते वृष॑पाणयोऽश्वा॒ रथे॑भिः
स॒ह वा॒जय॑न्तः। अ॒वक्रा॑मन्तः प्रप॑देर॒मित्रा॑न्क्षि॒णन्ति शत्रू॑रन॒पव्य॑यन्तः। रथ॑वा॒हन॑
ह॒विर॑स्य॒ नाम॒ यत्रा॑युधं नि॒हित॑मस्य॒ वर्म॑। तत्रा॒ रथ॑मुप॒ शग्म॑ संदे॒म वि॒श्वाहा॑ व॒यः
सु॒मन॑स्यमा॒नाः। स्वा॒दुष॑सदः पि॒तरो॑ वयो॒धाः कृ॒च्छ्रे॒श्रितः शक्ती॑वन्तो ग॒भीराः। चि॒त्रसे॑ना
इ॒षुब॑ला अ॒मृधाः स॒तोर्वी॑रा उ॒रवो॑ व्रातसा॒हाः। ब्राह्म॑णासः (२९)

पि॒तरः॒ सोम्या॑सः शि॒वे नो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒नेह॑सा। पू॒षा नः॑ पातु दुरि॒ताद॑तावृ॒धो रक्षा॑
माकि॑र्नो अ॒घश॑स ईशत। सु॒प॒र्णं व॑स्ते मृ॒गो अ॒स्या द॑न्तो गो॒भिः सन्न॑द्धा पतति॑ प्रसूता।
यत्रा॒ नरः॒ सं च॒ वि च॒ द्रव॑न्ति तत्रा॒स्मभ्य॑मिष॒वः शर्म॑ य॑सन्न। ऋ॒जी॑ते परि॑ वृ॒द्धि नोऽश्मा॑
भव॑तु नस्त॒नूः। सोमो॑ अ॒धि ब्र॑वीतु नोऽदि॑तिः (३०)

शर्म॑ यच्छतु। आ ज॑ङ्घन्ति सान्वे॑षां ज॒घना॑ उप॑ जिघ्रते। अ॒श्वाज॑नि प्रचे॑त॒सो-
ऽश्वा॑न्त्सम॒त्सु चो॑दय। अहि॑रिव भो॒गैः पर्य॑ति बा॒हुं ज्या॑यां हेति॑ प॒रिबा॑ध॒मानः। ह॒स्तघ्नो॑ वि॒श्वा
व॒युना॑नि वि॒द्वान्युमा॑न्युमा॑सं परि॑ पातु वि॒श्वतः॑। वन॑स्पते वी॒ड्यङ्गो॑ हि भू॒या अ॒स्मत्स॑खा
प्र॒तर॑णः सु॒वीरः॑। गो॒भिः सन्न॑द्धो अ॒सि वी॒डय॑स्वा॒स्थाता॑ ते जयतु॑ जेत्वा॒नि। दि॒वः पृ॑थि॒व्याः
परि॑ (३१)

ओज॑ उ॒द्धृतं॑ वन॒स्पति॑भ्यः पर्या॒भृत॑ सहः। अ॒पामो॑ज्मानं॒ परि॑ गो॒भिरा॑वृ॒तमिन्द्र॑स्य
वज्र॑ ह॒विषा॑ रथं॒ यज॑। इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ म॒रुता॑मनी॒कं मि॒त्रस्य॑ ग॒र्भो वरु॑णस्य॒ नाभिः॑। से॒मां नो॑
ह॒व्यदा॑तिं जुषा॒णो दे॒व रथ॑ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाया॒ उप॑ श्वासय॒ पृथि॑वीमु॒त द्यां पु॑रु॒त्रा ते
मनु॑तां वि॒ष्टितं॑ जग॑त्। स दु॒न्दुभे॑ स॒जूरि॑न्द्रेण दे॒वैर्दूरा॑त् (३२)

द॒वीयो॑ अप॑ सेध॒ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॒ बल॑मो॒जो न॒ आ धा॑ नि ष्ठ॑निहि दुरि॒ता बा॑ध॒मानः।
अप॑ प्रोथ दु॒न्दुभे॑ दु॒च्छुना॑ इ॒त इन्द्र॑स्य मु॒ष्टिर॑सि वी॒डय॑स्व। आ॒मूर॑ज प्र॒त्याव॑र्तये॒माः
कै॒तुम॑हु॒न्दुभि॑र्वावदीति। सम॑श्व॒पर्णा॑श्चर॑न्ति नो॒ नरो॑ऽस्माक॑मिन्द्र॒ रथि॑नो॒ जय॑न्तु॥ (३३)

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महिं जातं तै अर्वन्न। यमेनं दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धर्वो अस्य रशनामगृष्णात्सूरादध्वं वसवो निरतष्ट। असिं यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसिं त्रितो गुह्येन व्रतेन। असिं सोमेन समया विपृक्तः (३४)

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः संमुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रां त आहुः परमं जनित्रम्। इमा तै वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाः सन्तुर्निधानाः। अत्रां ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः। आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा (३५)

पतयन्तं पतङ्गम्। शिरो अपश्यं पृथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जहमानं पतत्रि। अत्रां ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः। यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु व्रातासस्तवं सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र आसीत्। देवा इदंस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्। ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः। हसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिपुर्दिव्यमज्जमश्वः। तव शरीरं पतयिष्वर्वन्तव चित्तं वात इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो नीयते नाभिरस्यान् पश्चात्क्वयौ यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाः अच्छा पितरं मातरं च। अद्या देवां जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकात्रचत्वारिंशच्च॥

[७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिं ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि। यन्निर्णिजा रेक्णांसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति। सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः। एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमवता त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒५ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑ । यद्ध॒विष्य॑मृ॒तुशो॑ दै॒व्या॒नं त्रि॒मा॒नुषाः॑ पर्य॒श्वं न॑यन्ति । अत्रा॑
पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॑दयन्न॒जः । होता॑ध्व॒र्युरा॑व॒या अ॒ग्निमि॒न्धो ग्रा॑व॒ग्राभ॑
उ॒त श॑ऽस्ता सु॒विप्रः॑ । तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं कृ॒तेन॑ स्वि॒ष्टेन॑ व॒क्षणा॑ आ पृ॒णध्व॑म् । यू॒पव॑त्स्का
उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं॒ ये अ॑श्वयूपाय॒ तक्ष॑ति । ये चा॒र्वते॑ पच॑न॒५ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न॒ इ॒न्वतु॑ । उप॒ प्रागा॑त्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑ दे॒वाना॑माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः ।
अन्वे॑न॒ विप्रा॑ ऋष॒यो म॑दन्ति दे॒वानां॑ पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म् । यद्वा॒जिनो॑ दामं स॒न्दान॑म॒र्वतो॑
या शी॑र्ष॒ण्या र॑श॒ना र॒ज्जुर॑स्या । यद्वा॑ घास्य॒ प्रभृ॑तमा॒स्ये तृ॒ण॒५ सर्वा॑ ता ते अ॒पि दे॒वेष्व॑स्तु ।
यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ (४१)

म॒क्षिका॑श्च॒ यद्वा॑ स्वरौ स्व॒धितौ॑ रि॒प्तम॑स्ति । यद्ध॒स्तयोः॑ शमि॒तुर्य॑न्नखेषु सर्वा॒ ता ते॑ अ॒पि
दे॒वेष्व॑स्तु । यदू॒र्वध्य॑मु॒दर॑स्याप॒वाति॑ य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति । सु॒कृता॑ तच्छमि॒तारः॑
कृ॒ण्वन्तु॑त मे॒धः॑ श्रु॒तपा॑कं पचन्तु । यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॑ निह॑तस्याव॒धाव॑ति ।
मा तद्भू॒म्यामा॑ श्रि॒षन्मा॑ तृ॒णेषु॑ दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑ रा॒तम॑स्तु ॥ (४२)

इदुतो ऋविषः श्रिषत्स च ॥

[८]

ये वा॒जिनं॑ परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्नि॑र॒हरे॑ति । ये चा॒र्वतो॑
मा॒५स॒मि॒क्षामु॑पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न॒ इ॒न्वतु॑ । यन्नी॒क्षणं॑ मा॒५स्य॑च॒न्या उ॒खाया॑
या पा॒त्राणि॑ यू॒ष्ण आ॒सेच॑नानि । ऊ॒ष्म॒ण्यापि॑धानां चरू॒णाम॑ङ्काः सू॒नाः परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म् ।
नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ति॑शम॒र्वतः॑ । यच्च॒ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम् (४३)

ज॒घास॑ सर्वा॒ ता ते॑ अ॒पि दे॒वेष्व॑स्तु । मा त्वा॒ग्नि॒ध्वनयि॑द्धूमग॒न्धिर्मो॒खा भ्राज॑न्त्य॒भि
वि॑क्त॒ जग्निः॑ । इ॒ष्टं वी॒तम॑भिगू॒र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः॑ प्र॒ति गृ॑भ्णन्त्य॒श्वम् । यद॒श्वाय॑ वासं
उप॑स्तृ॒णन्त्य॑धीवा॒सं या हि॑र॒ण्यान्य॑स्मै । स॒न्दान॑म॒र्वन्तं॑ पङ्क्ति॑शं प्रि॒या दे॒वेष्व॑ वा॒मय॑न्ति । यत्ते॒
सा॒दे म॑ह॒सा शू॒कृत॑स्य॒ पाणि॑या वा॒ कश॑या (४४)

वा॒ तुतो॑दं । सु॒चेव॑ ता ह॒विषो॑ अ॒ध्वरे॑षु सर्वा॒ ता ते॑ ब्रह्म॑णा सू॒दयामि॑ । चतु॑स्त्रि॒५शद्वा॒जिनो॑
दे॒वब॑न्धो॒र्वङ्गी॑र॒श्वस्य॑ स्व॒धितिः॑ समे॑ति । अ॒च्छि॒द्रा गा॒त्रा व॒युना॑ कृ॒णोत॑ परु॒ष्परु॑रनु॒घुष्या॑ वि
श॑स्त । ए॒कस्त्व॑ष्टुर॒श्वस्या॑ वि॒शस्ता॑ द्वा यु॒न्तारा॑ भव॒तस्तथ॑तुः । या ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा॑ कृ॒णोमि॑
ताता॒ पिण्डा॑नां प्र जु॒होम्य॑ग्नौ । मा त्वा॑ तप॒त् (४५)

प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वर्धितेस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते। मा तै गृध्रुरविशस्तातिहाय
छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पृथिभिः
सुगेभिः। हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
स्वर्धियं पुंसः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो
अश्वो वनताः हविष्मान् (४६)

घृसि कशया तपद्रयि नवं च॥ [९]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राची जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गूतिः षट्त्वारिंशत्॥४६॥

अश्मन् हविष्मान्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः समाप्तः॥४-६॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजैभिरागतम्। वाजंश्च मे प्रसवश्च मे
प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च
मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे
श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च
मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूरूपि च मे शरीराणि
च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च मे
महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे
सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं
च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे
सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥ (४)

जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे
श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे
धृतिश्च मे विश्वं च (५)

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च
मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं
च मे सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्कं मे सूनृतां च मे पयंश्च मे रसंश्च मे घृतं च मे मधुं च मे सग्धिंश्च मे सर्पीतिश्च मे कृषिंश्च मे वृष्टिंश्च मे जैत्रं च म औद्धिद्यं च मे रयिंश्च मे रायंश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिंश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बहुं च मे भूयंश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयंवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयंश्च मे यवांश्च मे माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्गांश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मसुरांश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मसुराश्चतुर्दश च॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिकां च मे गिरयंश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयंश्च मे सीसं च मे त्रपुंश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निंश्च म आपंश्च मे वीरुधंश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च (९)

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशवं आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिंश्च मे भूतं च मे भूतिंश्च मे वसुं च मे वसतिंश्च मे कर्म च मे शक्तिंश्च मेऽर्थंश्च म एमंश्च म इतिंश्च मे गतिंश्च मे॥ (१०)

कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

अग्निंश्च म इन्द्रंश्च मे सोमंश्च म इन्द्रंश्च मे सविता च म इन्द्रंश्च मे सरस्वती च म इन्द्रंश्च मे पूषा च म इन्द्रंश्च मे बृहस्पतिंश्च म इन्द्रंश्च मे मित्रंश्च म इन्द्रंश्च मे वरुणश्च म इन्द्रंश्च मे त्वष्टां च (११)

म इन्द्रंश्च मे धाता च म इन्द्रंश्च मे विष्णुंश्च म इन्द्रंश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रंश्च मे मरुतंश्च म इन्द्रंश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रंश्च मे पृथिवी च म इन्द्रंश्च मेऽन्तरिक्षंश्च म इन्द्रंश्च मे द्यौश्च म इन्द्रंश्च मे दिशंश्च म इन्द्रंश्च मे मूर्धा च म इन्द्रंश्च मे प्रजापतिंश्च म इन्द्रंश्च मे॥ (१२)

त्वष्टां च द्यौश्च म एकविंशतिश्च॥ [६]

अ॒शुश्च मे र॒श्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒शुश्च मेऽन्तर्या॑मश्च म ऐन्द्र॑वाय॒वश्च मे मैत्रा॑वरु॒णश्च म आ॒श्वि॒नश्च मे प्रति॑प्र॒स्थानं॑श्च मे शुक्र॑श्च मे म॒न्थी च म आग्र॑य॒णश्च मे वैश्व॑दे॒वश्च मे ध्रु॑वश्च मे वैश्वान॒रश्च म ऋतु॑ग्र॒हाश्च (१३)

मेऽतिग्राह्याश्च मे ऐन्द्राग्रश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च मे आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पालीवतश्च मे हारियोजनश्च मे॥ (१४)

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च॥

[७]

इध्मश्च मे बरुहिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णिाश्च मे सुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च मे उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च मे आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे॥ (१५)

गृहाश्च षोडश च॥

[८]

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्ररीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक् मे सामं च मे स्तोमंश्च मे यजुश्च मे दीक्षा च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतं च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादश च॥

[९]

गर्भाश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाद् मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाद् मे तुर्यौही च मे षष्ठवाच्च मे षष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च (१७)

मे वेहचमेऽनुङ्गां च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पताव्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्॥ (१८)

ऋषभश्च चत्वारिंशच्च॥

[१०]

एकां च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च म एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च (१९)

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च मे षड्विंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजंश्च प्रसवश्चापिजश्च ऋतुश्च सुर्वश्च मूर्धा च व्यश्विनयश्चाऽऽ-

न्यायनश्चान्त्यंश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥ (२०)

त्रयस्त्रिंशच्च व्यञ्जय एकादश च॥ [११]

वाजो नः सप्तप्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनंसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्यैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजैवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयेध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यपः (२२)

ओषधीभिः। सौहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मां वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मां वाहि स्वाहा वस्युरसि दुवंस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मां वाहि स्वाहा॥ (२३)

धनैष्वपो दुवंस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च॥ [१२]

अग्निं युनज्मि शवंसा घृतेन दिव्यं सुपणं वयसा बृहन्तम्। तेन वयं पतेम ब्रध्नस्य विष्टपः सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे। इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो याभ्या रक्षाऽस्यपहऽस्यग्ने। ताभ्यां पतेम सुकृतां लोके यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। चिदंसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्महान्त्सुधस्थे ध्रुवः (२४)

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मां हिःसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते। उद्रो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धांसि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्। विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२५)

आसतेन्याना अग्निं सुवराभरन्तः। तस्मिन्नेह नि दधे नाकं अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णबर्हिषम्। तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः

सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्वुरण्युरयमग्निः
सत्यतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः
सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धामा। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अद्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। येनां
सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (२७)

उत्तमः। उद्ध्व्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सःसृजेथामयं च। पुनः कृण्वस्त्वा
पितरं युवानमन्वातासीत् त्वयि तन्तुमेतम्। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जानन्नग्ने आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ (२८)

ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सुसत्रिश्शच्च॥

[१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम। मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षे
पृतना जयेम। मम देवा विह्वे संन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः। ममान्तरिक्षमु
रु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्। मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु
मयि देवहूतिः। दैव्या होतारा वनिषन्त (२९)

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवां सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो
मे अस्तु। एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः षड्वीरुरु
णः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम्। मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम द्विषते
सोम राजन्। अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन्पुरस्तात् (३०)

अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमेषां चित्तं प्रबुधा वि
नैशत्। धाता धातृणां भुवनस्य यस्पतिर्देवः सवितारमभिमातिपाहम्। इमं यज्ञमश्विनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचां नो महिषः शर्म यः सदस्मिन् हवे पुरुहूतः
पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृडयेन्द्र मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामवं बाधामहे
तान्। वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोघं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाश्चमिन्द्रममुतो
हवामहे यो गोजिद्धं नजिदंश्चजिद्यः। इमं नो यज्ञं विह्वे जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं

त्वा॥ (३२)

वृनिपन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिंशच्च॥

[१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाञ्चजन्यं बह्वं समिन्धते। विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाः समीमहे स नो मुञ्चत्वहंसः। यस्येदं प्राणत्रिमिषद्वदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वहंसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्तां (३३)

स नो मुञ्चत्वहंसः। यः सङ्ग्रमं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि सः सृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वहंसः। मन्वे वा मित्रावरुणा तस्य वित्तं सत्यौजसा दृहणा यं नुदेथ। या राजानं सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागंसः। यो वा रथं ऋजुरंश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन्। स्तौमि (३४)

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। वायोः संवितुर्विदधानि मन्महे यावाँत्मन्वद्विभृतौ यौ च रक्षतः। यौ विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मं अस्थिरन्। स्तौमि वायुः संवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। रथीतमौ रथीनामह ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमंभिरश्वैः। ययोः (३५)

वां देवौ देवेष्वनिंशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। यदयातं वहतुः सूर्यायस्त्रिचक्रेण सः सदमिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। मरुतां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं वीडितं सहस्वद्विव्यं शर्धः (३६)

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। यदिदं माभिश्चोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान् देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नोऽद्यानुमतिरनु (३७)

इदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि। ये अप्रथेताममिंतेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमहंसः। उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो

जोहवीमि ते नो मुञ्चतम॥हंसः। यत्ते वयं पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वा॥सश्वकृमा कच्चन (३८)
 आगः। कृधी स्वस्मा॥ अदितेरनांगा व्येना॥सि शिश्रथो विष्वगग्रे। यथा ह तद्वसवो
 गौर्यं चित्पदि पिताममुञ्चता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुञ्चा व्य॥हः प्रातार्यग्रे प्रतरां न
 आयुः (३९)

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोः शर्धोऽनुमतिरनुं चन चतुस्त्रिंशच्च॥ [१५]

अग्नेर्मन्वे यस्येदमिन्द्रस्य यः सङ्ग्राम॥ सनो मुञ्चत्व॥हंसः। मन्वे वा ता नो मुञ्चतमागंसः॥

यो वा वायोरुप रथीतमौ यदयातमश्विनो तौ नो मुञ्चतमागंसः। मरुतां तिम्यं मरुतो देवानां यदिदं विश्वान्ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु न उर्वो
 द्यावापृथिवी ते नो मुञ्चतम॥हंसो यत्ते॥
 चतुर॥हंसः पडागंसश्चतुरेनसो द्विर॥हंसः॥

अग्नाविष्णू ज्यैष्ठ्य॥ शं चोर्क्षाऽश्मां चाग्निश्चाऽ॥शुश्वेधमश्चाग्निश्च गर्भाश्चैकां च वाजो नोग्निं
 युनज्मि ममाग्नेऽग्नेर्मन्वे पञ्चदश॥१५॥॥
 अग्नाविष्णू अग्निश्च वाजो नो अदब्धो गोपा नवत्रिंशत्॥३९॥

अग्नाविष्णू प्रतरां न आयुः॥हरिः ॐ॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे
 सप्तमः प्रश्नः समाप्तः॥४-७॥